

Zihinsel Yetersizliği Olan 0-18 Yaş Arası Çocuk ve Adölesanların Ebeveynlerinin Aşıya Karşı Tutumları

Attitudes of the Parents of Children and Adolescents Aged 0-18 with Intellectual Disability to Vaccine

Medine Yılmaz¹(iD), Esat Erdem Gökpinar²(iD), Arif Bozkurt²(iD)

¹ İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye

² Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Yoğun Bakım Ünitesi, İzmir, Türkiye

Makale atfı: Yılmaz M, Gökpinar EE, Bozkurt A. Zihinsel yetersizliği olan 0-18 yaş arası çocuk ve adölesanların ebeveynlerinin aşıya karşı tutumları. J Pediatr Inf 2023;17(1):40-46.

Öz

Giriş: Yapılan çalışmalar yetersizliği olan bireylerin, yetersizliği olmayan bireylere göre rutin bağışıklama programlarına daha az katıldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma zihinsel yetersizliği olan 0-18 yaş arası çocuk ve adölesanların ebeveynlerinin COVID-19 pandemisi öncesi aşıya karşı tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Gereç ve Yöntemler: Tanımlayıcı tipte yürütülen bu araştırma İzmir ilinde bulunan bir özel eğitim merkezinde eğitim gören 0-18 yaş arası 94 çocuk ve adölesanın ebeveyni ile yürütülmüştür. Çalışmada veri toplama aracı olarak Sosyo-demografik Soru Formu ve Aşıya İlişkin Tutumlar Ölçeği (AİTÖ) kullanılmıştır. AİTÖ Cvjetkovic ve arkadaşları tarafından 2017 yılında geliştirilen, Türkçe'ye Özümit ve Yıldırım Sarı tarafından uyarlanan, 14 maddeden oluşan bir ölçektir. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan etik izin, kurum yönetiminden kurum izni alınmıştır.

Bulgular: Ebeveynlerin %73.4'ü aşıların ciddi yan etkileri olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %14.9'u çocuklarına hiç aşı yaptırmadığını belirtmiş olup aşıların etkin olmadığını düşünmektedirler. Ebeveynlerin toplam AİTÖ medyan puanı 43 olup orta düzeyde olumlu tutuma sahiptirler. "Aşıların ciddi yan etkileri vardır" görüşüne inananların AİTÖ medyan puanı en düşüktür ($p < 0.005$). Tam aşıli çocukların ebeveynlerinin AİTÖ medyan puanları hiç aşı yaptırmayan ve eksik yaptıranlardan yüksek olup daha olumlu tutum içindedirler ($p < 0.005$). Ebeveynlerin bilgi alma kaynaklarına göre AİTÖ puanları arasında fark olup ($p < 0.001$), sağlık personelinden bilgi alanların AİTÖ medyan puanları diğer kaynaklardan bilgi alan ebeveynlerden daha yüksektir ($p < 0.005$).

Sonuç: Bu çalışmada ebeveynlerin %14.9'u zihinsel yetersizliği olan çocuklarına aşı yaptırmadığını, %85.1 ($n = 80$)'i aşı yaptırdığını bildirmiş-

Abstract

Objective: Studies have shown that individuals with disabilities participate in routine immunization programs less than individuals without any disabilities. This study was carried out to explore the attitudes of parents of children and adolescents aged 0-18 years with an intellectual disability towards vaccination before the COVID-19 pandemic.

Material and Methods: This descriptive study was conducted with the parents of 94 children and adolescents aged 0-18 years who were educated in a special training center in İzmir. Socio-demographic Questionnaire and Attitudes towards Vaccination Scale were used as data collection tools for the study. Attitudes towards Vaccine Scale has been developed by Cvjetkovic et al. Ethics approval was obtained from the İzmir Katip Çelebi University Non-Invasive Clinical Research Ethics Committee, and institutional approval was obtained from the institution administration.

Results: The rate of parents who stated that they believed that vaccines had serious side effects was 73.4%. The rate of families who had never been vaccinated and thought that the vaccines were ineffective was 14.9%. The parents' total ATVS median score was 43 and they displayed a moderately positive attitude. Those who believed that "vaccines have serious side effects" had the lowest median ATVS score ($p < 0.005$). Median ATVS scores of fully vaccinated parents were higher than those of the parents who did not have any vaccinations and who had incomplete vaccination, and they displayed a more positive attitude ($p < 0.005$). According to the parents' sources of information, ATVS scores were compared ($p < 0.005$), and the median ATVS scores of those who received information from healthcare personnel were higher than those of the parents who received information from other sources ($p < 0.005$).

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Medine Yılmaz

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
İzmir-Türkiye

E-mail: medine.caliskanyilmaz@gmail.com

Geliş Tarihi: 10.11.2021

Kabul Tarihi: 17.06.2022

Çevrimiçi Yayın Tarihi: 31.03.2023

Aşıya İlişkin Tutumlar Ölçeği (AİTÖ): Cvjetkovic ve arkadaşları tarafından 2017 yılında geliştirilen, Türkçe'ye Özümit ve Yıldırım Sarı tarafından uyarlanan, 14 maddeden oluşan bir ölçektir (2,16). Ölçek maddeleri kişilerin genel anlamda aşı uygulamalarına ilişkin tutum, davranış ve düşüncelerini kapsamaktadır. Aşılamaya Yönelik Tutum Ölçeği, 5'li likert tipindedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Faktör analizi sonucunda madde varyansının %66 (öz değerler 46.11, 12.22 ve 7.85)'sını açıklayan üç faktörlü bir yapı saptanmıştır. Puanlamada olumsuz ifade içeren maddeler ters puanlanmaktadır. Toplam puanlamada; 14-32 arasındaki puanlar olumsuz tutum, 33-51 arasındaki puanlar orta ve 52-70 arasındaki puanlar olumlu tutum olarak kabul edilmektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa değeri, yüksek iç tutarlılık göstermiş olup (0.90) bu araştırmada 0.75 bulunmuştur (2).

Veri Analizi: Veriler SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programında analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler ile nicel verilerin normal dağılım göstermemesi (Kolmogrov Smirnov $p < 0.05$) nedeniyle parametrik olmayan

testler kullanılmış, %95 güven aralığında $p < 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırma Etiği: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (Tarih: 28/02/2020, Sayı: 2020-GOKAE-0003) etik izin, kurum yönetiminden kurum izni alınmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerden yazılı onam alınmış, bilgilerinin gizli tutulacağı, kişi/kurum/kuruluşlarla paylaşılmayacağı bilgisi verilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerden annelerin yaş ortalaması 39.2 ± 8.5 (min-maks= 20-62), babaların 43.6 ± 8.7 (min-maks= 22-67)'dir. Annelerin eğitim düzeyi en çok oranda lise (%31.9), babaların ise üniversitedir (%33). Ailelerin %42.6'sının iki çocuğu olup, %46.8'inin geliri giderine eşittir. Çocukların yaş ortalaması 8.1 ± 4.0 (2-18) olup %59.6'sı erkektir (Tablo 1).

Tablo 2'de ve Tablo 3'te görüldüğü gibi ebeveynlerin %73.4'ü aşıların ciddi yan etkileri olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Bu yan etkiler içerisinde en çok ateş (%64.9),

Tablo 1. Ebeveynler ile çocuk ve adölesanların sosyo-demografik özellikleri

Özellikler		n (%)
Cinsiyet	Kız	38 (40.4)
	Erkek	56 (59.6)
Anne eğitim durumu	Okuryazar	6 (6.4)
	İlkokul	19 (20.2)
	Ortaokul	26 (27.7)
	Lise	30 (31.9)
	Üniversite	13 (13.8)
Baba eğitim durumu	Okuryazar	4 (4.3)
	İlkokul	13 (13.8)
	Ortaokul	20 (21.2)
	Lise	26 (27.7)
	Üniversite	31 (33.0)
Çocuk sayısı	1	24 (25.5)
	2	40 (42.6)
	3	17 (18.1)
	4 ve üzeri	13 (13.8)
Gelir düzeyi	Gelir < gider	41 (43.6)
	Gelir = gider	44 (46.8)
	Gelir > gider	9 (9.6)
Yaşam yeri	İlçe	33 (35.1)
	Şehir	34 (36.2)
	Büyükşehir	27 (28.7)
Bilgi alma kaynakları*	Sağlık personeli ve diğer kaynaklar	40 (42.6)
	Sağlık personeli	26 (27.7)
	Diğer kaynaklar	28 (29.7)

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Tablo 2. Ebeveynlerin aşıların ciddi yan etkilerine ilişkin görüşleri

Ebeveynlerin görüşleri	n (%)	
"Aşıların ciddi yan etkileri vardır"	Fikrim yok	13 (13.8)
	Hayır	12 (12.8)
	Evet	69 (73.4)
Ateş	Yok	33 (35.1)
	Var	61 (64.9)
Baş ağrısı	Yok	51 (54.3)
	Var	43 (45.7)
Bulantı	Yok	48 (51.1)
	Var	46 (48.9)
Kusma	Yok	53 (56.4)
	Var	41 (43.6)
Aşı bölgesinde hassasiyet	Yok	68 (72.3)
	Var	26 (27.7)
Huzursuzluk	Yok	83 (88.3)
	Var	11 (11.7)
Otizme neden olma	Yok	80 (85.1)
	Var	14 (14.9)
Multiple skleroza neden olma	Yok	92 (97.9)
	Var	2 (2.1)
Bilinç kaybı	Yok	90 (95.7)
	Var	4 (4.3)
Görme kaybı	Yok	93 (98.9)
	Var	1 (1.1)

bulantı (%48.9), baş ağrısı (%45.7) ve kusma (%43.6) yer almaktadır. Ailelerin %14.9'u hiç aşı yaptırmamış olup aşıların etkin olmadığını düşünmektedirler. Ailelerin %85.1 (n= 80)'i çocuklarına aşı yaptırdığını belirtmiştir. Çocuklara yaptırılan aşılar en çok oranda suçiçeği (%96.2), kızamık-kızamıkçık-kabakulak (%96.2) ve DaBT-İPA-Hib (%70.0)'dir. Ailelerin %3.8'i bir, %36.3'ü iki, %27.5'i üç, %6.3'ü altı, %35'i sekiz tip aşı yaptırmıştır. Aşı yaptırmayan ailelerin %57.1'i aşılar hakkında olumsuz yorum duyduklarını, %28.6'sı ticari olduğunu ve %28.6'sı dini açıdan sakıncalı olduğunu düşündüklerini, %35.7'si aşıların içerikleri konusunda olumsuz düşünceleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin %11.7'si ücretli aşılarından yaptırmış olup bunların tamamı grip aşısıdır (Tablo 3). Ücretli aşılarından yaptırmayan (%88.3) aileler bilgileri olmadığı (%50.6), maliyetini karşılayamadığı (%36.2) ve gereksiz bulduğu için (%13.2) ücretli aşı yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Ebeveynlerin toplam AİTÖ medyan puanı 43 (29-62) olup orta düzeyde olumlu tutuma sahiptirler. Tutum alt ölçek puanı medyanı 25 (13-30), düşünce alt ölçek puanı medyanı 17 (12-36)'dir. Anne ve babaların eğitim düzeylerine göre AİTÖ medyan puanları orta düzeyde olumlu tutuma işaret etmekle birlikte eğitim düzeylerine göre fark belirlenmemiştir ($p > 0.05$). "Aşıların ciddi yan etkileri vardır" görüşüne göre AİTÖ puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında fark olduğu ($p < 0.005$), yapılan ileri analizde farkın ciddi yan etkileri olduğuna inananlardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Buna göre ciddi yan etki olduğuna inananların AİTÖ medyan puanı en düşüktür ($p < 0.005$). Ebeveynlerin bilgi alma kaynaklarına göre AİTÖ puanları karşılaştırılmış ($p < 0.005$), sağlık personelinin bilgi alanların AİTÖ medyan puanlarının diğer kaynaklardan bilgi alan ebeveynlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0.005$) (Tablo 4).

Tablo 3. Ebeveynlerin aşı yaptırmama durumları

Özellikler		n (%)
Aşı yaptırmama durumu	Aşı yaptırmayan	14 (14.9)
	Aşı yaptıran	80 (85.1)
Çocuklara bugüne kadar yaptırılan aşılarda	Hepatit A	1 (0.8)
	Hepatit B	37 (46.3)
	Tüberküloz	37 (46.3)
	DaBT-İPA-Hib	56 (70.0)
	Konjuge pnömokok	34 (42.5)
	Oral polio	38 (47.5)
	KKK	77 (96.2)
	Suçiçeği	77 (96.2)
Aşı yaptırmama nedeni (n= 14) *	Aşıların etkin olduğunu düşünmüyorum.	14 (100.0)
	Çevremden aşı ile ilgili olumsuz yorumlar duyuyorum.	8 (57.1)
	Aşıların ticari/para amaçlı olduğunu düşünüyorum.	4 (28.6)
	Aşı yaptırmamanın dini açıdan sakıncalı olduğunu düşünüyorum.	4 (28.6)
	Aşıların içerdiği maddeler hakkında olumsuz düşüncelerim var.	5 (35.7)
Çocuğuna ücretli aşı yaptırmama	Yaptırmayan	83 (88.3)
	Yaptıran	11 (11.7)
Ücretli aşı yaptırmama nedeni	Bilgisi olmaması	42 (44.7)
	Maddi durumun olmaması	30 (31.9)
	Gereksiz görme	11 (11.7)

*Birden fazla cevap işaretlenmiştir.

DaBT-İPA-Hib: Difteri, tetanoz, boğmaca, *Hemofilus influenza*, inaktif polio, KKK: Kızamık, kızamıkçık, kabakulak.**Tablo 4.** Ebeveynlerin bazı özellikleri ve uygulamalarına göre AİTÖ puanlarının dağılımı

Özellikler	Medyan (min-maks)	p
Anne eğitim düzeyi		
İlkokul ve ortaokul	43 (37-64)	**p= 0.05
Lise ve üniversite	43 (29-62)	
Baba eğitim düzeyi		
İlkokul ve ortaokul	43 (37-54)	p= 0.05
Lise ve üniversite	43 (29-64)	
"Aşıların ciddi yan etkileri vardır"		
Fikrim yok	46 (30-55)	***KW= 15.87 p< 0.005
Yan etkileri yoktur	48.5 (41-64)	
Yan etkileri vardır	43 (29-58)	
Bilgi alma kaynakları		
Sağlık personeli + diğer kaynaklar	43 (30-64)	KW) 17.200 p< 0.005
Sadece sağlık personeli	48 (38-62)	
Diğer kaynaklar*	42 (29-58)	

*Diğer kaynaklar: Komşu/akraba, kitle iletişim araçları, sosyal medya.

**MWU: Mann-Whitney U testi.

***KW: Kruskal-Wallis testi.

Tartışma

Zihinsel yetersizliği olan çocuk ve adölesanların ebeveynlerinin başışıklanmaya karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada ebeveynlerin %27.7'si aşı konusunda sağlık personelinin bilgi alırken %29.7'si diğer çalışmalarda ki gibi televizyon, radyo, akraba/komşu ve interneti bilgi kaynağı olarak kullanmaktadırlar (17-20). Bulgulara göre sağlık personelinin bilgi alan ebeveynlerin aşı yaptırmaya ilişkin daha fazla olumlu tutum içinde oldukları söylenebilir. Diğer kaynaklardan bilgi alan ebeveynler daha fazla olumsuz tutuma sahiptirler. Kitle iletişim araçlarının günümüzdeki yeri yadsınamaz ancak kitle iletişim araçlarının yararları yanında zararlarından da söz edilmektedir. Medyadan yayılan olumsuz haberlerin bireylerin aşı karşıtı olmasına etkisi olduğu bilinmektedir (17,18,20,21). Yapılan bir çalışmada bireylerin aşı ile ilgili haberleri en çok televizyondan (%49.3) ve internetten (%44.2) aldığı belirlenmiş, bu iki kaynağı doktor takip etmiştir (21). Bugün aşı karşıtlığının dayanak aldığı, hızla yayıldığı mecralar sosyal medyadır. Araştırma sonucuna göre aşı ile ilgili bilgilerin yayılmasında Sağlık Bakanlığı ve sağlık personelinin ilk bilgi kaynağı olacağı girişimlerin yürütülmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Literatürde bireylerin aşılarla karşı olma nedenleri arasında aşıların güvenli olduğunu düşünmeme, yan etkilerinin olduğunu düşünme, içinde zararlı maddeler olduğunu düşünme, kısırlık yaptığını düşünme ve aşının yararının olmadığını düşünmenin yer aldığı bildirilmiştir (17-20,22-24). Diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da ebeveynlerin yarısından fazlası aşıların ciddi yan etkileri olduğunu düşünmektedir (20,23,25). Bu yan etkiler arasında ateş ilk sırada gelmekteyken otizmin aşı yan etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %14.9'dur. Otizm tanılı çocukların ailelerinde aşı yaptırmama ve geciktirme oranı yüksek bulunmuştur (26). Aşı karşıtı söylemlerde aşının içeriğinde bulunan civanın otizme yol açtığı yer almaktadır. Bu açıklamanın bilimsel gerçekliği kanıtlanmamış olmakla birlikte dünyada ve Türkiye'de aşı içeriğinde civanın düşük düzeyde olduğu belirtilmektedir (3). Araştırmada "Aşıların ciddi yan etkileri vardır" görüşüne sahip ebeveynlerin aşı yaptırmaya ilişkin tutumları da daha olumsuzdur. Bu sonuçlar bireylerde aşılınmaya yönelik olumlu tutum kazandırmak için doğru iletişim, etkin kamu spotları ile bilgi kirliliğini azaltma, doğru kaynaktan bilgi alma için sağlık çalışanlarının daha çok rol alması gibi girişimlerin önemini göstermektedir.

Aşı konusundaki inanışlar ebeveynlerin çocuklarına aşı yapma durumlarını da etkilemektedir (17,25). Ebeveynlerin %14.9'u zihinsel yetersizliği olan çocuklarına aşı yaptırmadığını, %85.1'i (n= 80) aşı yaptırdığını bildirmişlerdir. Yaşına uygun tam aşılı çocukların oranı TNSA 2018'de %67'dir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin dahil edildiği 28 çalışma ile gerçekleştirilen sistematik derlemede bireylerin %64'üne en az bir doz aşı yapıldığı bildirilmiştir (11). Bu çalışmada aşı yaptırmayanların

yaptırmama nedenleri arasında aşıların etkinliğine inanmama da yer almaktadır. Bu çalışmada diğer çalışmalarda olduğu gibi en çok KKK ve suçiçeği aşıları yapılmıştır (8,25,27). Literatürde en çok yaptırılan aşı ile ilgili farklı sonuçlar bildiren çalışmalar mevcuttur (11,24). Bu durum aşı kabulü ile ilişkili faktörlerin kişi ve toplumlar üzerinde farklı etkiler göstermesiyle açıklanabilir.

Aşıya ilişkin tutumlar ölçeği puanlarına bakıldığında ölçeğin tamamı ve alt boyutları açısından ebeveyn tutumlarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Özümüt ve Yıldırım Sarı'nın çalışmasında ebeveyn ve sağlık profesyonellerinden oluşan 500 katılımcının ölçek toplam puanları değeri 51.64 ± 8.4 'tür (en küçük= 19, en büyük= 70, ortanca= 51) (2). Cvjetkovic ve arkadaşları tıp öğrencilerinin de dahil olduğu üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada katılımcıların ölçek toplam puanı 56.78 ± 11.10 olarak saptanmıştır (16). Bu çalışmadaki ölçek tutum puanının diğer çalışmalara göre daha düşük olduğu, farkın araştırmaların farklı örneklem grupları ile yürütülmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada yaklaşık on ebeveyn den birisi çocuğuna ücretli aşı yaptırmıştır. Ebeveynlerin ücretli aşıya ilişkin yeterli bilgilerinin olmadığını ve maddi durumu iyi olmadığı için aşı yaptırmadıklarını bildirmiş olmaları bu oranın düşüklüğünü açıklamaktadır. İngiltere'de yapılan çalışmada zihinsel yetersizliği olan bireylerde aşılama oranlarının düşüklüğü gelir düşüklüğü ile ilişkilendirilmiştir (28). Yapılan bir çalışmada gelir düzeyi arttıkça ailelerin grip aşısı gibi rutin olmayan aşıları daha çok yaptırdığı belirlenmiştir (25). Başka bir çalışmada örneklemdaki zihinsel yetersizliği olan çocukların %46'sı influenza aşısı olmuştur (14). Zihinsel yetersizliği olan 12-18 yaş arası çocukların %22.9'unun mevsimsel grip aşısı olduğu belirlenmiştir (10). Bu çalışmada ailenin sahip olduğu çocuk sayısı ile aşı yapma durumu incelenmemiş olmakla birlikte Üzümlü ve arkadaşlarının çalışmasında çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin rutin olmayan aşıyı bilme ve yapma oranlarının azaldığı belirlenmiştir (25). Gelecekte gelir, çocuk sayısı gibi farklı değişkenlerin aşı yapma tutumuna etkisini inceleyen çalışmalar yürütülebilir. Bu çalışmada ebeveyn eğitim düzeyine göre aşıya yönelik tutumun değişmediği belirlenirken ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip bireylerin aşıya karşı daha olumsuz tutum içinde oldukları bildirilmiştir (21).

Bu çalışma zihinsel yetersizliği olan ve olmayan 0-18 yaş arası çocuk ve adölesanların ebeveynlerinin aşıya karşı tutumlarının karşılaştırılması amacıyla planlanmıştır. Pandemi öncesi dönemde zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinden veri toplanmış, ancak kontrol grubu olarak planlanan sağlıklı gelişim gösteren çocuk ve adölesanların ebeveynlerinden veriler pandemi nedeniyle toplanamamıştır. Çalışmada elde edilen veriler ebeveynlerin beyanını yansıtmaktadır, aşı karneleri incelenmemiş, aşıların kaç doz yapıldığı belirlenmemiştir.

Sonuç olarak bu araştırmada ebeveynlerin %14.9'u zihinsel yetersizliği olan çocuklarına aşı yaptırmadığını, %85.1 (n= 80)'i aşı yaptırdığını bildirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre zihinsel yetersizliği olan çocuk ve adölesanlarda aşılama engel olan durumların dikkatle irdelenmesi aşılama oranlarının artırılması için elzemdir. Zihinsel yetersizliği olan çocuk ve adölesanlar, sağlığı koruma ve geliştirme programlarından yeterince yararlanmamaları yanında yetersizlikten kaynaklanan çeşitli nedenlerle sağlık riskleri daha fazla olduğundan bağışıklamada öncelikli gruplar arasında yer almalıdırlar.

Etik Komite Onayı: Çalışma için, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan onay alındı (Karar no: 592, Tarih: 13.02.2020).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - MY; Tasarım - MY, EEG, AB; Denetleme - MY; Kaynaklar - Tüm yazarlar; Veri toplanması ve/veya işlemesi - EEG, AB; Analiz ve/veya yorum - MY; Literatür taraması - Tüm yazarlar; Yazıyı yazan - MY; Eleştirel inceleme - MY.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

- Bozkurt BH. Aşı reddine genel bir bakış ve literatürün gözden geçirilmesi. *Kafkas J Med Sci* 2018;8(1):71-6.
- Özümit D, Yıldırım Sarı H. Adaptation of attitudes towards to vaccine scale to Turkish, investigation of validity and reliability. *J Pediatr Inf* 2021;15(3):167-76. <https://doi.org/10.5578/ced.20219705>
- Gür E. Aşı kararsızlığı-aşı reddi. *Türk Pediatri Ars* 2019;54(1):1-2. <https://doi.org/10.14744/TurkPediatriArs.2019.79990>
- World Health Organization. Immunization Turkey 2021 country profile. Available from: <https://www.who.int/publications/m/item/immunization-tur-2021-country-profile> (Accessed date: 08.11.2021).
- WHO. Immunization coverage. Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage> (Accessed date: 03.02.2022).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. TNSA 2018. Available from: http://openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23356/2018_TNSA_Ozet_Rapor.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Accessed date: 08.11.2021)
- MacLeod R, Tuffrey C. Immunisation against HPV in girls with intellectual disabilities. *Arch Dis Childh* 2014;99:1068-70. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2013-305919>
- Emerson E, Robertson J, Baines S, Hatton C. Vaccine coverage among children with and without intellectual disabilities in the UK: Cross sectional study. *BMC Public Health* 2019;19:748. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7106-5>
- Eskiocak M, Marangoz B. Türkiye'de bağışıklama hizmetlerinin durumu. ISBN 978-605-9665-47-6 Eylül 2019, Ankara Türk Tabipleri Birliği Yayınları. Hermes Tanıtım Ofset Ltd. Şti. ss: 78.
- Yen CF, Hsu SW, Loh CH, Fang WH, Wu CL, Chu CM, et al. Analysis of seasonal influenza vaccine uptake among children and adolescents with an intellectual disability. *Res Dev Disabil* 2012;33(2):704-10. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2011.11.011>
- O'Neill J, Newall F, Antolovich G, Lima S, Danchin M. Vaccination in people with disability: A review. *Hum Vaccin Immunother* 2020;16(1):7-15. <https://doi.org/10.1080/21645515.2019.1640556>
- Lin JD, Lin PY, Lin LP. Universal hepatitis B vaccination coverage in children and adolescents with intellectual disabilities. *Res Dev Disabil* 2010;31:338-44. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2009.09.005>
- Bourke J, Nembhard WN, Wong K, Leonard H. Twenty-five year survival of children with intellectual disability in Western Australia. *J Pediatr* 2017;188:232-9. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2017.06.008>
- Smith M, Peacock G, Uyeki TM, Moore C. Influenza vaccination in children with neurologic or neurodevelopmental disorders. *Vaccine* 2015;33(20):2322-7. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2015.03.050>
- Fisher H, Audrey S, Mytton JA, Hickman M, Trotter C. Examining inequalities in the uptake of the school-based HPV vaccination programme in England: A retrospective cohort study. *J Public Health* 2014;36:36-45. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdt042>
- Cvjetkovic SJ, Jeremic VL, Tiosavljjevic DV. Knowledge and attitudes toward vaccination: A survey of Serbian students. *J Infect Public Health* 2017;10(5):649-56. <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2017.05.008>
- Aygün E, Tortop HS. Ebeveynlerin aşı tereddüt düzeylerinin ve karşıtlık nedenlerinin incelenmesi. *Güncel Pediatri* 2020;18(3):300-16. <https://doi.org/10.4274/jcp.2020.0028>
- Hasar M, Özer ZY, Bozdemir N. Aşı reddi nedenleri ve aşılar hakkındaki görüşler. *Cukurova Med J* 2021;46(1):166-76.
- Topçu S, Almış H, Başkan S, Turgut M, Orhon FŞ, Ulukol B. Evaluation of childhood vaccine refusal and hesitancy intentions in Turkey. *Indian J Pediatr* 2019;86:38-43. <https://doi.org/10.1007/s12098-018-2714-0>
- Sandhofer MJ, Robak O, Frank H, Kulnig J. Vaccine hesitancy in Austria: A cross-sectional survey. *Wien Klin Wochenschr* 2017;129(1-2):59-64. <https://doi.org/10.1007/s00508-016-1062-1>
- Türkey M, Ay EG, Aktekin MR. Antalya ilinde seçilmiş bir grupta aşı karşıtı olma durumu. *Akdeniz Tıp Dergisi* 2017;3(2):107-12. <https://doi.org/10.17954/amj.2017.78>
- Argüt N, Yetim A, Gökçay G. Aşı kabulünü etkileyen faktörler. *Çocuk Derg* 2016;16(1):16-24.
- Byström E, Lindstrand A, Bergström J, Riesbeck K, Roth A. Confidence in the National Immunization Program among parents in Sweden 2016-a cross-sectional survey. *Vaccine* 2020;38:3909-17. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2020.01.078>
- Cella P, Voglino G, Barberis I, Alagna E, Alessandrini C, Cuda A, et al. Resources for assessing parents' vaccine hesitancy: A systematic review of the literature. *J Prev Med Hyg* 2020;61(3):E340-E373.
- Üzüm Ö, Eliaçık K, Örsdemir HH, Öncel EK. Ebeveynlerin aşı yaklaşımlarını etkileyen faktörler: Bir eğitim araştırma hastanesine ilişkin değerlendirme. *J Pediatr Inf* 2019;13(3):144-9. <https://doi.org/10.5578/ced.68398>
- Rosenberg RE, Law JK, Anderson C, Samango-Sprouse C, Law PA. Survey of vaccine beliefs and practices among families affected by autism spectrum disorders. *Clin Pediatr (Phila)* 2013;52(9):871. <https://doi.org/10.1177/0009922812438435>
- Gilkey MB, McRee AL, Magnus BE, Reiter PL, Dempsey AF, Brewer NT. Vaccination confidence and parental refusal/delay of early childhood vaccines. *PloS One* 2016;11:e0159087. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159087>
- Emerson E. Household deprivation, neighbourhood deprivation, ethnicity and the prevalence of intellectual and developmental disabilities. *J Epidemiol Community Health* 2012;66:218-24. <https://doi.org/10.1136/jech.2010.111773>